

Vooraf

Het archeologische proces is een getrappt onderzoeksproces dat plaats vindt binnen het kader van de Archeologische Monumentenzorg ("AMZ-proces"). De resultaten van de voorgaande stap, bepalen de volgende stap. De afweging ten aanzien van de (eventueel) aanwezige archeologische waarden, kunnen niet aan het begin van het proces genomen worden, omdat dan de nodige (inhoudelijke) informatie nog ontbreekt. De afweging kan worden gemaakt als de archeologische *waarde* is bepaald op grond van landelijk vastgestelde waarderingscriteria, waarbij antwoord is gegeven op vragen over aard, omvang, kwaliteit en betekenis van het archeologische erfgoed. Ook keuzes ten aanzien van het onderzoek kunnen onderdeel van het selectiebesluit zijn.

- Een goed ruimtelijk proces betekent *vroegtijdig* rekening houden met archeologische waarden en onderzoek, en op het juiste moment gegevens verzamelen om te kunnen beslissen over het vervolg. Om het archeologische erfgoed in situ te kunnen behouden is het noodzakelijk hiermee vroegtijdig rekening te houden.
- *Rekening houden met* archeologie betekent het opnemen van planning, budget en onderzoek vanaf het begin van het planproces en in de exploitatieopzet. Zodra informatie bekend is over de aanwezigheid van erfgoed en de waarden, wordt rekening gehouden met de resultaten.
- Door vroegtijdig rekening te houden met archeologie, wordt voorkomen dat dit een vertragende factor is en bovendien kunnen resultaten van onderzoek als input voor planvorming worden gebruikt.
- Archeologisch onderzoek kent een *getrappt proces*, het is mogelijk dat alle stappen moeten worden doorlopen.
- Elke fase heeft een *programma van eisen en de goedkeuring* van het bevoegd gezag nodig.
- Hoe eerder wordt begonnen, hoe eerder duidelijkheid en hoe meer flexibiliteit in strategie en oplossingen mogelijk is.
- Het bevoegd gezag neemt een *selectiebesluit*.
- Er mag géén bodemverstoring plaatsvinden zonder goedkeuring van het bevoegd gezag, ook geen bodemsanering of sloopwerkzaamheden.

Stappen in het proces

Stap 1 - Bepalen onderzoeksplicht (inventariserend verkennend onderzoek)

De onderzoeksplicht wordt bepaald door de archeologische beleidskaart en het bestemmingsplan te raadplegen. Onderzoek is ook noodzakelijk bij mer procedures, ruimtelijke onderbouwing, projectbesluit, e.a.

Als er geen onderzoek noodzakelijk is, kan de vergunning worden afgegeven.

Stap 2 - Inventariserend onderzoek

1. Uitvoeren **bureauonderzoek**: in detail archeologische verwachting formuleren voor locatie (daarbij wordt ook gekeken naar de historie van de locatie, o.a. mogelijke verstoringen en het concrete plan). Soms, als bijvoorbeeld blijkt dat de bodem geheel verstoord is, is een bureauonderzoek voldoende voor het nemen van een beslissing. Zodra blijkt dat het noodzakelijk is de verwachting te toetsen in het veld, is het aan te raden dit direct in deze fase te doen, en daarmee te voorkomen dat het bureauonderzoek en het verkennende veldonderzoek worden gescheiden in planning en uitvoering. Het faseren is soms wel aan te bevelen als bijvoorbeeld nog onduidelijk is wat de voorgenomen verstoring van de locatie precies gaat inhouden.
2. Bepalen methode **verkennend veldonderzoek** (vaak een booronderzoek) om de verwachting van de aanwezigheid van archeologisch erfgoed op de locatie te toetsen, als resultaten bureauonderzoek daar aanleiding toe geven.
3. Opstellen **plan van aanpak/programma van eisen** verkennend veldonderzoek.
4. Uitvoeren verkennend veldonderzoek, rapporteren resultaten en formuleren **advies** vervolgonderzoek.
5. Nemen **besluit** vervolgonderzoek.

Stap 3 - Vervolgonderzoek

In enkele gevallen is het mogelijk direct na de verkennende fase een uitspraak te doen over de waarde en behoudenswaardigheid van een locatie. Meestal echter is er nog niet genoeg informatie over het aanwezige erfgoed om een afweging te maken. Daar is een **waarderend veldonderzoek** voor nodig. De eis tot vervolgonderzoek wordt bepaald op grond van de onderzoeksresultaten en het daarop geformuleerde advies. Indien mogelijk, wordt de voorgenomen versterking daarbij betrokken (is het mogelijk het erfgoed te ontzien?).

Als er geen vervolgonderzoek noodzakelijk is, kan de vergunning worden afgegeven.

Proces als vervolgonderzoek noodzakelijk is

1. Opstellen gespecificeerd **programma van eisen veldonderzoek** (dit is meestal een proefsleuvenonderzoek) waarbij vragen worden beantwoord over onder meer de aard, ligging, begrenzing, omvang, datering en kwaliteit van het archeologische erfgoed.
2. Uitvoeren veldonderzoek, rapporteren resultaten en formuleren **waardestelling** vindplaats en **advies** over vervolg. De waardestelling vindt plaats aan de hand van landelijk vastgestelde criteria: beleving, fysieke kwaliteit, inhoudelijke kwaliteit, ensemblewaarde en representativiteit.

Stap 4 - Selectiebesluit

Het selectiebesluit, genomen door het bevoegde gezag (collegebesluit), is een afweging op grond van de waardestelling en het advies.

Er zijn 5 mogelijkheden:

1. Beschermen locatie (beschermen en behouden van het archeologische erfgoed in situ)
2. Eisen definitieve opgraving (het erfgoed kan niet behouden blijven in situ)
3. Eisen archeologische begeleiding werkzaamheden in de bodem (bijvoorbeeld bij sloopwerkzaamheden, de locatie is dus niet eerder toegankelijk)
4. Eisen (technische) planaanpassing (bijvoorbeeld aanpassen funderingsplan of verplaatsen bouwvlek, ophogen maaiveld)
5. Vrijgeven locatie (bijvoorbeeld vanwege te lage kwaliteit of informatiewaarde van het erfgoed)

Stap 5 – Uitvoeren selectiebesluit

1. Als de locatie wordt beschermd moet een aanwijzingsprocedure op grond van de Monumentenverordening worden gestart en een beheerplan worden opgesteld. Er wordt geen vergunning afgegeven, er kan niet worden gebouwd.
2. Als het archeologisch erfgoed niet in situ behouden kan blijven (door planaanpassing), wordt een programma van eisen opgesteld voor de opgraving (behouden ex situ), uitwerking, conservering en rapportage. Vergunning onder voorwaarde van opgraving.
3. Als begeleiding wordt geëist wordt een programma van eisen opgesteld voor de begeleiding, uitwerking en rapportage. Vergunning onder voorwaarde van begeleiding.
4. Bij de eis tot planaanpassing, moet het erfgoed worden ontzien. Bijvoorbeeld door verplaatsing bouwvlek. Ook kan aandacht worden besteed aan de resultaten als input voor planuitwerking.
5. Als de locatie wordt vrijgegeven kunnen de (bouw)werkzaamheden worden uitgevoerd, en de vergunning worden verleend. Omdat er erfgoed aanwezig is, kan het bevoegd gezag bepalen dat de amateurarcheologen onderzoek moeten kunnen doen.

Wat doet de gemeente in een archeologisch proces?

- Aangeven dat archeologisch onderzoek vereist is bij vergunningaanvraag, ruimtelijke onderbouwing, M.E.R. procedure, projectbesluit, e.a. Toetsen
- Beoordelen programma van eisen (met senior archeoloog)¹ en nadere eisen en onderzoeksvragen stellen
- Beoordelen onderzoeken en adviezen (met senior archeoloog)
- Eisen (vervolg)onderzoeken
- Selectiebesluiten nemen
- Initiatiefnemers en uitvoerders begeleiden
- Aanspreekpunt zijn, ook voor de uitvoerders van het onderzoek
- Regie voeren over planning, proces en inhoud; beslissingen nemen tijdens onderzoek
- Aanpassing plannen begeleiden en beoordelen
- Vergunningen afgeven (onder voorwaarden)
- Controle en handhaving

Het inventariserende onderzoek moet zo vroeg mogelijk worden uitgevoerd. De gemeente ziet erop toe dat het onderzoek goed, volgens het PvE, wordt uitgevoerd en is aanspreekpunt. Tijdens de uitvoering van het onderzoek wordt gecontroleerd of volgens het programma van eisen wordt gewerkt en of het onderzoek geen aanpassingen behoeft. Het opstellen van PvE's, het beoordelen van de resultaten, en het nemen van besluiten kost tijd. In de planning moet daarmee rekening worden gehouden.

Naar aanleiding van het veldonderzoek worden beslissingen genomen onder meer over het uitwerken van de vondsten, conservering van vondsten, en de rapportage. De gemeente kan tijdens het onderzoek zorgen voor informatie en participatie van amateur-archeologen en burgers (kijkdagen), en de resultaten van het onderzoek bekend maken om 'het verhaal van Hilversum' aan te vullen.

¹ De gemeente heeft geen senior archeoloog in dienst. PVE, onderzoek en advies moeten ook door een senior archeoloog inhoudelijk worden beoordeeld. Deze advisering aan het bevoegd gezag wordt betaald uit het structurele budget voor archeologie, of uit de projectbegroting.

Schema archeologisch proces, de 5 stappen

In dit schema is het verloop van het archeologische proces weergegeven waarbij duidelijk is gemaakt wie op welk moment aan zet is.

Bevoegd gezag	Initiatiefnemer	Archeologisch adviseur aan bevoegd gezag	Archeologisch bedrijf
	1. Vraagt vergunning of medewerking in verband met planrealisatie		
2. Stelt noodzaak vooronderzoek vast			
3. Stelt aan initiatiefnemer de eis tot archeologisch bureauonderzoek			
	4. Geeft opdracht tot bureauonderzoek		
Voert overleg met bedrijf			5. Verricht bureauonderzoek
6. Gemeente beoordeelt bureauonderzoek en advies (vervolg)		6. analyseert en interpreteert aanbevelingen bureau-onderzoek, adviseert gemeente	
7. Stelt eis tot vervolgonderzoek of geeft locatie vrij			
8. Stelt eis tot opstellen van Programma van Eisen (PvE) voor inventariserend veldonderzoek (ivo)			
Voert overleg met opdrachtgever en bedrijf	9. Geeft opdracht tot opstellen PvE		10. Stelt PvE op voor inventariserend veldonderzoek, ism gemeente
11. Keurt PvE goed		Sr. Archeoloog adviseert gemeente over PvE.	
Voert overleg met opdrachtgever over planning, bedrijf, offerte, Overleg met pers	12. Geeft opdracht voor inventariserend veldonderzoek (na offerteronde)		
Gemeente voert regie, controleert uitvoering PVE, etc.			13. Verricht inventariserend veldonderzoek
14. Gemeente beoordeelt rapportage en selectieadvies.		14. Analyseert en interpreteert resultaten inventariserend veldonderzoek in vorm van selectieadvies	
15. Neemt selectiebesluit (B&W) (5 mogelijkheden)			
16. Eist uitvoering selectiebesluit			
	17 geeft opdracht tot PvE		17. Stelt PvE op ism gemeente
18. Keurt PvE goed		18. Sr. Archeoloog adviseert gemeente	
	19. Geeft opdracht tot opgraving of archeologische begeleiding		
Voert overleg etc. met opdrachtgever.			
20. Gemeente voert regie, beoordeelt, keurt goed wijzigingen uitvoering PvE, controle uitvoering			21. Verricht opgraving of archeologische begeleiding
22. Beoordeelt uitwerkingsvoorstellen en rapportage. Geeft locatie vrij Nazorg vondsten, informatieverwerking			